

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Katedra alternativního a loutkového divadla

Scénografie KALD

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

OBSESE A SBĚRATELSTVÍ

jako autentický materiál pro scénografii

BcA. Karolína Jansová

Vedoucí práce: Odb. as. MgA. Vladimír Novák, Ph.D.

Oponent práce: MgA. Robert Smolík

Datum obhajoby: červen 2019

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2019

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Department of Alternative and Puppet Theatre

Scenography

BACHELOR THESIS

OBSSESIONS AND COLLECTION

As an authentically material for scenography

BcA. Karolína Jansová

Supervisor: Odb. as. MgA. Vladimír Novák, Ph.D.

Opponent: MgA. Robert Smolík

Date of exam: červen 2019

Academic degree: BcA.

Prague, 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/magisterskou/disertační práci na téma

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....
podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Poděkování

Děkuji doc. Mgr. Andree Králové a Ph.D. MgA. Vladimíru Novákovi, Ph.D. za cenné rady, trpělivost a laskavý přístup. Dále bych ráda poděkovala sběrateli art brut Pavlu Konečnému za rady a přístup k jeho vlastním zdrojům.

Abstrakt

Autorka práce se zabývá obsesí sbírání a shromažďování předmětů, která se stává inspirací pro její uměleckou tvorbu. Zkoumá aktivitu z psychologického hlediska, jako nemoc a její následky. Mapuje fenomén sběratelství, zkoumá jeho hranice, ale také jeho rizika. V teoretické části jsou shrnuta témata bádání, kterých se studentka dotýkala při práci na svém praktickém výstupu při přípravě projektu „2,5g obsese“ a při instalaci na téma „To se ještě bude hodit“. V další části této práce je také zmínka o umění art brut, o jeho zakladateli a dalších tvůrcích, kteří se k tématu praktické části bakalářské práce stali jednou z inspirací, stejně jako se stali podnětem k praktické části práce. V poslední kapitole jsou popsány procesy praktické části, průběh a také vývoj jednotlivých projektů. V prvním případě spolupráci scénografa, režiséra a herce při zkoumání konkrétní obsese, ve druhém pak spolupráci s další výtvarnicí a v poslední části popisuje práci s různými materiály a využití různých objektů jako stavebních prvků pro scenografii.

The author deals with the cumulation obsession, which inspires her in her artwork. She focuses on the view of psychology – the obsession as an illness and its consequences. The paper analyzes the phenomenon of collecting things, its boundaries and risks. The exploration issue (of problematics encountered while working on the practical outgoing of the project called “2,5g obsese” and the “To se ještě bude hodit” installation) is summarized in the theoretical part. The next part mentions the outsider art and its founders and authors creating in accordance with it. Those were an inspiration to the paper subject and to its practical part. The last chapter describes the processes of the practical part – the progression of its individual segments: the scenographer – stage manager - actor collaboration during a particular obsession probing in the first case and the collaboration with another artist, the work with various materials and the use of objects as constructive materials in the second one.

Obsah

1. Úvod	10
2. Teoretická část.....	11
2.1.Lovci a sběrači	11
2.2. Láska k předmětu	12
2.3. Sbírka nebo smetiště	13
2.4. Shromažďování a jeho diagnostika	16
2.4.1. OCD - Obsedantně kompulzivní porucha	16
2.4.2. Diogénův syndrom	18
2.4.3. Kompulzivní hromadění	19
2.4.4. Shrnutí kapitoly	19
3. Zdroje fascinace a inspirace	22
3.1. Kabinet kuriozit	22
3.3. Klub sběratelů kuriozit.....	26
3.4. Garbage design	28
3.5. Shrnutí kapitoly	29
4. Umění art brut.....	32
4.1. Syrové umění Jeana Dubuffeta	32
4.2. Autoři Art brut	34
5. Praktická část	40
5.1. Vývoj projektu „2,5 g obsese„	41
5.2. Projekt 2,5 g obsese	42
5.3. „To se ještě bude hodit!„.....	45
6. Závěr.....	48
Seznam použité literatury	49
Seznam použitých internetových zdrojů.....	50
Zdroje obrazových příloh	51

Seznam obrazových příloh

1. Foto z filmu Spiklenci slasti
2. Fotografie: Václav Jirásek
3. Umění Jeana Dubuffeta
4. Sběrka kamenů Lineriho Luigi
5. Vinice Maria Andreoliho
6. Zahrada Františky Blechové
7. Byt Karla Formana
8. Stavba Richarda Gravesa
9. Masky Světlušky a Funeral mask
10. Proces práce
11. Inscenace 2,5g obsese
12. Premiéra květen 2018 inscenace 2,5g obsese/Festival Proces/
13. Instalace na téma To se ještě bude hodit

1. Úvod

Ve své bakalářské práci zkoumám sběratelství a shromažďování věcí jako konsekvenci obsesního chování, jaké jsou projevy a typy kompulzí a rituálů vlivem obsesního stavu, jak tenká hranice existuje mezi řádem a systematičností sběratele a chaosem a nepořádkem sběrače - hromadiče. Tyto otázky se dotýkají široké vědy psychologie a poruch chování, které zasahují do jiných disciplín, a proto opravdu jen naznačuji jejich charakteristiku v souvislosti se vztahem člověka k předmětu z pohledu scénografa. Dále v práci zmiňuji okruhy mé vlastní fascinace a inspirace, které přispívaly k procesu přípravy závěrečné inscenace. V poslední řadě pak popisují právě samotný proces přípravy autorských projektů. První ve spolupráci se Štěpánem Gajdošem a Radkou Caldovou (studenti KALD).

V inscenaci jsme pracovali s osobními zkušenostmi a pocity herečky, která je sběratelkou obalů od porcovaných čajů. Ve druhém projektu spolupracuji s Lucianou Kvapilovou, která je studentkou Ateliéru grafického designu a nových médií na UMPRUM, se kterou jsme se zaměřili na materiál hromadící se v našich pokojích a v prostorách školy. Obsese a obsesní chování pro mě bylo vždy fascinujícím tématem. Jinakost a odlišnost lidí je bezpochyby atraktivním tématem ve všech kulturních sférách. Téma sběratelství a hromadění předmětů jsem si vybrala v souvislosti se svým velice kladným vztahem k objektům a sklonu ke kramaření a skladování čehokoliv. Již od útlého věku jsem preferovala k dětské hře spíše náhodně vybrané předměty nebo sbírky svých rodičů než běžné hračky. Fascinuje mě rozmanitost lidských koníčků a to, když je někdo ve svém hobby vytrvalý a nadšený. Sběratelství je zajímavé v momentě kdy začne zaplňovat prostor natolik, že ho začne tvořit. To se může stát zajímavým podnětem pro scénografii a design. Uvědomila jsem si, že se mi nikdy nepovedlo vytvořit plnohodnotnou sbírku zaměřenou tématicky na jediný okruh. Zato se ale neustále obklopuji věcmi, které by se mohli ještě hodit na horší i lepší časy.

2. Teoretická část

V teoretické části práce bych ráda shrnula lidské motivace a důsledky obklopování se objekty. Materiál a hmota jsou jedním ze základních stavebních prvků scénografie, zvláště pak v divadle loutkovém a objektovém. Zaměřuji se proto na předměty a jejich kolekce, které se mohou stát jak herním objektem, tak materiálem pro výrobu loutky nebo nástroje, tak třeba i architekturou a scénografií. Zároveň pro ekologickou výrobu inscenací a rekvizit je recyklace již neužitečných předmětů ideálním řešením.

2.1. Lovci a sběrači

„Sbíráme, hromadíme a recyklujeme informace, zážitky, partnery, přátele, oblečení... Sbíráme nalezením, nakupováním, nastudováním, nafocím aj., a často ani nevnímáme, že vůbec sbíráme a co všechno sbíráme. Vzhledem k tomu, nakolik je hromadění předmětů vedle jejich výroby a spotřeby výrazným rysem naší společnosti, můžeme naši kulturu označit za kulturu sběračskou“¹

Sběratelé vždy byli a vždy budou, sbírání je pro nás tak přirozené, že předčí všechny moderní hobby. Již členové pravěkých kmenů schraňovali při sobě nalezené objekty a kosti pro svůj posmrtný život, stavbu obydlí nebo jako zbraně. Sbírání může podlehnout aktuálním trendům, ale vzhledem k jeho historické kontinuitě a tradicím vždy budou sbírky klasické i moderní, tradiční i netradiční.

Sběratelé mohou vykazovat určité rysy subkultury. O sběratelství by se mohlo tedy mluvit jako o samostatné subkultuře. Pro určité specifické hodnoty, způsoby chování a normy, které se z příslušnosti ke skupině uznávají v těchto skupinách lidí, tudíž pro většinovou společnost nejsou tak obvyklé bychom mohly antropologického hlediska chápat sběratele jako člena subkultury. Většinou se sběratelé pohybují v podobném prostředí, kde vyniká jejich specifický zájem o předměty. Takovými místy jsou všelijaké burzy, aukce, ale hlavně také bazary, antiky a trhy. V těchto místech se z normálního člověka tzv. sběrače, který hromadí předměty prozatím bez bližší konkretizace, velice rychle může přerodit lovec předmětů, tedy sběratel. Člověk, který se obklopuje určitými artefakty, se stává sběratelem. Především jde

¹ /William Gibson, My Obsession, v: Everyday eBay, New York, 2006, str. 19-20./

o změnu vztahu ke sbíranému předmětu, který se může během života proměňovat. Stejně jako se sběratelství v člověku probudí, může také samo skončit a celá sbírka pak putuje buď rovnou do kontejneru nebo bývá přenechána či prodána jinému sběrateli.

Vzhledem k rozmanitosti sbíraných předmětů a artefaktů je těžké konkretizovat přesný popis či atributy sběratele, kterých si můžeme na první pohled všimnout. Ale přesto můžeme některé identifikovat. Často to bývají právě ti, kteří spadají pod nějakou konkrétnější subkulturu (např. motorkáři), které rozpoznáme na první pohled (např. sběratelé motorek Harley-Davidson). Určité sběratele však můžeme identifikovat pouze v přítomnosti jejich sbírky, nemají pro svoji vášeň nijak specifický kostým ani masku, jsou to sběratelé v civilu.

U sběratelů nemusí jít vždy o vědomou stylizaci osobnosti a prostředí, jako je tomu v případě jiných subkultur, jde spíše o způsob trávení času, vliv osobních zájmů a rysů a často také kompletní modifikace prostor, ve kterých se sběratel pohybuje. Mezi společné rysy většiny sběratelů bychom pak mohly zařadit i sociální rituály - vyjednávání na bleším trhu, výměny mezi sběrateli, strategie nakupování nebo třeba přípravy a následný způsob prezentace osobní sbírky.

2.2. Láska k předmětu

Je téměř nemožné nic nesbírat, sbírání je pro naši kulturu i psychiku přirozená věc. Carl Gustav Jung prohlašoval, že: „sběratelství pochází z evolučně vyvinutého lidského pudu z doby lovců a sběračů.“² Každý z nás jistě potvrdí toto tvrzení, když si vybaví naaranžované poličky, kredence a sekretáře svých rodičů, prarodičů nebo jiných příbuzných, které zdobí prakticky nikdy nepoužitý servis slavnostního nádobí, čajových setů a zlatých příborů. Jejich poloha je při každé další návštěvě takřka neměnná a jejich hodnota opěvovaná a nevyčíslitelná. Ale stejně tak jsme také my v dětství vytvářeli sbírky samolepek, Pokémonů, kartiček s hokejsty, pogů nebo plastových Céček. Člověk tak v běhu každodenního chaosu nutně potřebuje věci, které jsou neměnné, nemizí a nikam neodchází a na které se vždy bude prášit, nikdy nebudou mít své úložiště v krabici a není možné se jich zbavit. Jsou to věci,

² MUENSTERBERGER, Werner. *Collecting: An Unruly Passion: Psychological Perspectives*. 1st Harvest ed edition. vyd. San Diego: Mariner Books 320 s

kteřé nám něco symbolizují nebo zosobňují, máme k nim specifický vztah ať už jsou to předměty k použití nebo takzvané lapače prachu. Narozdíl od sbírky, která se většinou pouze předvádí a málokdy využívá.

„Sbírám, tedy jsem“ - René Descart

Do této kategorie patří i věci, které jsme dostali darem, našli jsme je na ulici nebo nám jiným způsobem „padly do oka“. Výrobky, které jsme vytvořily jako malé děti a naše babičky nemají to srdce a ani důvod se jich zbavovat. Říká se, že věci mají duši a každý předmět má svůj příběh.

Na světě jsou také předměty, které nikdy neměly jinou ambici než být součástí mnoha sbírek. Zboží je navrhováno a vyráběno v mnoha variacích a limitovaných edicích, aby nalákalo zákazníky a potenciální vlastníky - sběratele. Dochází k nadprodukcii výroby nepotřebných, drobných předmětů, určených ke zdobení polic a plnění krabic nejednoho nadšence. Zde se setkáváme s fenoménem předmětů, které si hrají na užitečné, avšak jsou pouhými předměty sbírek. Typickým příkladem jsou nekonečné série figurek a jiných, nejčastěji plastových panáčků, které získáte za svůj výhodný nákup čokoládových kuliček, pracích prostředků, sladkostí nebo třeba pouze za pravidelné nakupování v nejbližším supermarketu. Stávají se lákadlem k opětovnému nakupování, často terorem pro rodiče, jejichž děti odmítají z obchodu odejít bez další krabice vloček, které nikdy neochutnaly, ale potřebují je k životu stejně jako panáčka, nebo kartičku ukrytou uvnitř balení. Dalším epicentrem zbytečností jsou obchody se suvenýry, dárkovými předměty a obchody pro sběratele, pokud totiž zrovna nic nesbíráte, zde je šance se něčeho chytit.

2.3. Sběrka nebo smetiště

Specifickou kategorií sběratelů, ale často psychicky nemocných, jsou takzvaní hromadiči „pudřenkáři“. Jsou to lidé, kteří při představě, že by měli cokoli vyhodit, začínají být agresivní až hysteričtí. Právě většinou odpadky a kvanta nepotřebných věcí vytváří v jejich bytech a domech vysoké hromady, které zaskládávají kompletně celý prostor a v místnostech tak zůstávají pouze úzké uličky. Název pudřenkáři není zcela jasného původu, ale používá se hlavně mezi hasiči a členy

záchranných sborů, kteří do těchto obydlí přeplněných zbytečným harampádím jezdí často, ale mnohdy i opakovaně, zasahovat.

Někde mezi sběratelem uspořádané a kontrolované sbírky a hromadičem typu „pudřenkář“ můžeme řadit sběrače. Lidé, kteří vlastní různá seskupení předmětů, které by mohly získat status sbírky, ale pro jejich neorganizovanost a chaos pouze kumulují věci všeho druhu z potřeby být jimi pouze obklopeni.

Nesystematičnost a nekontrolovatelnost se snadno může zvrtnout a zabraňovat životně důležitým úkonům a potřebám, mezi které patří například hygiena. A to je případ, kdy už takového sběrače řadíme do kategorie „hromadič“. Hromadič sbírá velice systematicky na konkrétních místech, v určitý čas, obchází skládky, kontejnery a pečlivě si vybírá své cíle. Bohužel ale jeho domov, chata nebo dílna je místo nekonečného chaosu a zmatku. U hromadičů je nejdůležitější fází samotný proces hledání a sesbírávání. Tito lidé pak obvykle neřeší jakékoliv další systematické rozřazování a umísťování věcí.

„Každá sbírka je potencionální základ muzea.“ A Gančík

Naproti tomuto hromadění stojí sběratelství. Zajímavým aspektem v oblasti sběratelství a sběračství jsou systematická a kategorizace předmětů. Můžeme se setkat s pečlivým rozřazením podle velikostí, tvarů, typů, barev, stáří, funkcí, oblíbenosti, ceny aj. Pokud sbírka disponuje určitou kvalitou, která rozhodně souvisí i s perfektním rozřazením a informacemi o jednotlivých předmětech sbírky, může zapříčinit i vznik muzea nebo do již existujícího přispět.

Sběratelství a hromadění je ve své podstatě anti-sociální činnost. Může docházet k přerušení rodinných a společenských vazeb, převážně při požadavku na úklid nebo prosby o ukončení sbírky, která zabírá spousty prostoru. Ať už jde o sběratele nebo pouze hromadiče předmětů, touha mít velkou sbírku je společná. Pro sběratele je však z větší podstaty důležitá kvalita a mnohočetnost, pro hromadiče povětšinou je to pouze kvantita. Sběratel většinou touží mít sbírku početnou, vytvářet série a řady, převážně se zajímá o specifika konkrétních předmětů a jejich historii. Obvykle má z konkrétního úlovku potěšení, někdy

i dlouho poté co samotný předmět získal, vzniká silný pocit fascinace až zamilovanosti a radost z rozšíření vlastní originální sbírky. Stáří a původ předmětu bývají nejčastějším klíčem ke kategorizaci sbírky, sběratelé si často potrpí na původ a minulost jednotlivých položek ve sbírce. Je běžné, že objekty sbírky ztrácí svůj původní účel a funkci, sběratel si jasně uvědomuje, že věci nesbírá se záměrem je používat, ale pouze z nutnosti je zařadit do svého soukromého muzea. Narozdíl od sběratelů, hromadič si nepřipouští své hromadění a nalezený objekt si odnáší domů s mylnou představou dalšího užívání, bere tedy sbírání v původním slova smyslu jako sběr pro přežití. Hromadič má snahu ušetřit, zužitkovat, to co již druzí nepotřebují nebo dokonce plánovat opravy předmětů, které už zdaleka nevykazují známky funkčnosti, je často neoblomně přesvědčen, že - „třeba se to ještě bude jednou hodit“. To se ale vyjímečně kdy stane, pokud je sběrač pasivní, předměty jsou pak jen výplní obývaného prostoru a stává se z něho hromadič. Majitelé těchto nahromaděných sbírek, pak reagují velice negativně a podrážděně při snaze rozmluvit mu další hromadění předmětů, které nikdy nevyužije. Nekontrolovatelná posedlost předměty může vzniknout i z nevinného koníčku, například zájmu o pohlednice, starožitnosti, cukříky, postupně se však vymkne kontrole a dojde k neustále se zrychlujícímu nárustu sbírky, která bobtná, ztrácí schopnost kontroly, přibývají sbírky jiných předmětů, které se do sebe vmísí a už ani sám sběratel se v ní nevyzná. Tímto se z ambiciózního sběratele stane hromadič „bordelář“. Chaos ve vlastním sběru sice nepřizná, ale psychicky na tom není dobře a předměty ho tzv. požírají. Touha po opravování, vynalézání či hmotném zabezpečení rodiny zahrnuje mezi sběrače i domácí kutily. Ti v domácnosti nebo domácí dílně shromažďují spoustu nejrůznějšího nářadí, součástek, náhradních dílů a rozbitých strojů a přístrojů, které se v budoucnu chystají opravit. Čas od času se ale takováto činnost vymkne běžnému kutilství a spíše znemožní normální chod domácnosti. Někdy dokonce zkomplikuje rodinné vztahy, například nekonečným přebýváním v garáži a nočním kutilstvím. Z osobní zkušenosti mě napadá příklad jednoho z mých strýců, který jezdí ve své přemontované Škodě 120 s provizorně přigumicukovanými židlemi a bedýnkami na ovoce, která již dávno nemá technickou kontrolu. Jezdí tímto stylem s tetou na chalupu poblíž Prostějova a kdykoliv zahlédne u cesty hromádku jakéhokoliv materiálu, který by se mohl ještě hodit, vyhodí tetu z auta, naloží materiál a teta musí dojít na chalupu pěšky. Na zahradě u jejich domu v Prostějově a stejně tak na chalupě v přilehlé vesnici pak vytváří z nalezených věcí skládku rozřazenou podle druhů materiálů, mezi tím

vznikají už jen malé uličky na průchod po zahradě. Je to nutnost, je to potřeba, je to posedlost.

2.4. Shromažďování a jeho diagnostika

2.4.1. OCD - Obsedantně kompulzivní porucha

Získávat a uchovávat si věci, které nejsou k životu bezprostředně potřebné nastává v každém věku ve všech společnostech. Podobné chování se objevuje i u jiných živočišných druhů a netýká se to pouze získávání potravy. Křečci například preferují hromadění skleněných korálků, pes si schovává kosti a ptáci jsou zase známí tím, že hromadí lesklé předměty. Se sbíráním starožitností, knih, umění nebo třeba mincí se můžeme setkat v mnoha případech po celém světě, lidé se stávají velkými nadšenci, do svého koníčku investují spousty peněz a času. Sběratelé mohou navštěvovat srazy a konference pro sběratele nebo být členy spolků či organizací. „Patologické shromažďování je definováno jako získávání a neschopnost vyřazení neužívaných a neužitečných věcí, třebaže se ostatním zdá, že nemají žádnou hodnotu.“³ U řady neuropsychiatrických onemocnění je pozorováno shromažďování a schraňování předmětů. Nejčastěji se však objevuje u lidí s obsedantně kompulzivní poruchou (OCD). Některé standardní psychiatrické klasifikace považují obsedantně kompulzivní poruchu za jednotný celek, ale rozsáhlé studie identifikovaly rozdělení na základní čtyři symptomové typy:

1. agresivní, sexuální a religiózní obsese s kontolujícími kompulzemi
2. symetrické obsese s organizačními, uspořádávajícími a opakovacími kompulzemi
3. kontaminační obsese s mycími a uklízacími kompulzemi
4. shromažďovací, schraňovací a sběračské symptomy⁴

Kompulzivní shromažďování se datuje již k brzkému dětství a brzké adolescenci, typický výskyt extrémního shromažďování je však nejtypičtější pro lidi ve věku od 35 let a výše. Neschopnost vyřadit bezcenné věci nebo opotřebované předměty je spojena s vírou v jejich hodnotu, ať už emocionální nebo instrumentální. Narozdíl od

³ /Psychiat. pro Praxi 2009; 10(6): 264–267, Patologické shromažďování - MUDr. Miroslava Khollová/

⁴ /Leckmann JF, Grice DE, Boardman, et al. Symptoms of obsessive-compulsive disorder. American Journal of Psychiatry 1994;154; 911-917/

sběratele, který se o svoji sbírku aktivně zajímá je u shromažďovačů typický jejich pasivní přístup, jde pouze o to věc získat a dále se o ni už nezajímá. Nepořádek často zabraňuje veškerému běžnému žití v prostorách domu, znemožňuje aktivity jako vaření, uklízení, spánek, hygienu a pohyb po domě. Proto se může stát shromažďování velice závažným a nebezpečným problémem, hrozí rizika požárů u starších lidí riziko pádů a další zdravotní potíže spojené s hygienou. Hodnotné věci a peníze jsou často zašantročeny a zamíchány mezi věci, které žádnou hodnotu nemají, dochází tak k celkovému chaosu. Většina lidí trpících obsedantně kompulzivní poruchou se shromažďovacími symptomy má zásadní potíže s rozhodováním od těch nejjednodušších rozhodnutí až po rozhodnutí důležitá.

Je to problém zásadní. Při rozhodování, co mají vyhodit a co ne, u nich totiž dochází k velkému vnitřnímu střetu. Při snaze o úklid nebo rozřazení věcí do smysluplných kategorií, dojde vždy pouze k prozkoumání předmětu a návratu do původního stavu nezájmu. Problémy s pamětí mohou být důvod ke sběru novin a časopisů. Důležité věci zase musí být na dohled, jinak na ně bude zapomenuto. Na vrcholu skládky vždy musí být ty nejdůležitější předměty, pak ale dochází k narůstání takových hromad do nepředstavitelných výšin (tedy většinou až ke stropu). Kompulzivní získávání a shromažďování předmětů je chápáno jako vyhýbavé chování k odvrácení pocitu smutku nebo úskosti.

Průběh Obsedantně kompulzivní poruchy:

Z pohledu psychiatra jsou většinou výše popisované podoby sběru součástí nějaké duševní poruchy. Jedna z nejčastějších je porucha obsedantně kompulzivní, jejíž součástí jsou **obsese** - nutkavé, stresující myšlenky a představy a **kompulze** - zdánlivě nesmyslné projevy chování, které se opakují a člověk k nim cítí nutkání. Tyto dvě složky mají mezi sebou následující souvislost - přichází vtíravé myšlenky, které postiženou osobu dohání až do úzkostného stavu, pocitu znechucení a příchodu deprese - to nazýváme obsesí. ⁵

Člověk se snaží obsese a nepříjemných představ zbavit, vytváří si tak soubory činností a zaměstnání, které by tyto jeho myšlenky vytěsnilo. Vznikají tak kompulze nebo rituály, které člověk prožívá buď v duchu (počítání, odřikávání „formulí“ aj.) nebo jsou velice zjevné a očividné (sbírání věcí, kontrolování vypínačů nebo např.

⁵ Anna Lískovcová, Ztracení sběrači! O patologickém hromadění věcí, kapitola z knihy Mít a být, sběratelství jako kumulace, recyklace a obsese, Martina Pachmanová, ED. VŠUP, 2008; str. 65

opakované mytí rukou). Každý „zdravý“ člověk čas od času zažije podobný nutkavý pocit, který může připomínat obsesní stav. Většina lidí ale nepřikládá těmto vtíravým myšlenkám velký význam a nedochází tak ke kompulzím, nebo pouze v malé míře.

U lidí s diagnostikovanou nemocí dochází ke zvyšování intenzity přicházejících obsesí a zásadně tak ovlivňují jejich život. Přesto, že dochází k jejich potlačování rituálními jednáními po delší době, může dojít k velkým a nepříjemným depresivním stavům. U sbírání věcí je to následovně - samotné hromadění nebo sběr je kompulzí, která přímo reaguje na předešlou obsesi, kterou je obava z vyhození nebo ze ztráty důležité informace.

Prof. MUDr. Karel Chromý, vedoucí katedry psychiatrie Institutu postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví, ve svém článku „Hromadění věcí a zvířat“, kromě používaného výrazu „hromadič“ uvádí i další termíny, které se vyskytují v odborné literatuře a označují patologické sbírání - syndrom stařecké zanedbanosti, stařeckého zhroucení, syndrom zaneřádněného domu, zabalení smetím, syndrom křečkování odpadků (syllogomanie) aj. Dále se detailněji rozepisuje o dvou poruchách, kdy hlavním příznakem je hromadění věcí. Jedná se o Diogénův syndrom a tzv. kompulzivní hromadění. Přesné rozdíly mezi těmito syndromy nejsou zcela jasné. ⁶

2.4.2. Diogénův syndrom

Diogénův syndrom se objevuje spíše u osob vyššího věku, kdy můžeme pozorovat výraznou zdravotní a hygienickou zanedbanost. Obydlí postiženého bývá zdevastováno a není příliš pod kontrolou majitele, pacient samotný se za tento stav vůbec nestydí a nemá s tím problém. Spouštěčem může být i velký stres nebo trauma. Ve spoustě případů tito lidé sbírají hlavně odpadky. Syndrom je spojený se sociálním vyloučením, osamělostí a depresemi. Porucha nemusí být vždy spojena s chudobou, není ani podstatné jaké úrovně vzdělání, životního standartu či intelektu člověk v životě dosáhl.

⁶ /Karel Chromý, Hromadění věcí a zvířat, v: Medical Tribune 10/2008, str. A115/

Rozdíl mezi Diogénovým syndromem a normálním sběratelstvím je následující - u Diogénova syndromu narozdíl od sběratelství jsou předměty sběru takřka bezcenné nebo se jedná o odpad, systematizace ukládání či jakákoliv kategorizace je nepřítomná, věci se nevyužívají ani neudržují v zachovalém stavu. Tito lidé zásadně odmítají jakoukoliv nabízenou pomoc a problém si nepřiznávají. Podstatou syndromu je většinou obsedantně kompulzivní porucha.

2.4.3. Kompulzivní hromadění

Základní úkaz je nepořádek a neschopnost zbavovat se věcí. Hlavním spouštěčem mohou být zážitky dramatického až traumatického typu. Narozdíl od Diogénova syndromu mohou přijít problémy s kompulzivním hromaděním již v útlém věku. V dospělosti intenzita kompulzivního hromadění už jen roste. Člověk bývá zpravidla autorem více sbírek současně. Podobně jako u D. syndromu je rozdíl mezi kompulzivním hromaděním a opravdovým sběratelstvím ve výběru bezcenných materiálů, odmítáním materiálu směňovat, absence kategorizace a více - méně žádný další kontakt či interakce s nahromaděnými věcmi. Sběratelství by se dalo definovat jako tzv „krásná vášeň“, určitá romantická představa samotných sběratelů (typická je např. sbírka motýlů). Síla tohoto velkého sběratelského nutkání však může překročit určité meze a stát se příznakem duševní poruchy. Vymkne-li se tento koníček kontrole třeba i menšímu sběrateli, hrozí stavy kompulzivního hromadění.

Compulsive hoarding, Pathological collecting nebo nově proklamovaný název Hoarding disorder můžeme překládat jako nutkavé hromadění, patologické shromažďování, křečkování nebo syslení. Je to takový typ chování, které se vyznačuje nadměrným hromaděním věcí a neschopností či neochotou zbavit se těchto věcí, které jsou většinou společností kvalifikovány jako nepotřebné, nehodnotné, ale již v takové míře, která brání sousedskému soužití a normálnímu užívání obytných prostor.⁷

2.4.4. Shrnutí kapitoly

⁷ <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/566/3693/Kreckovani-hromadeni-veci-jako-zavislost>

Nadměrné hromadění věcí v domácnostech a jiných lidských příbytcích představuje nepochybně problém nejen z hygienického a bezpečnostního hlediska, ale i z hlediska adiktologie a psychiatrie. Přestože hromadění není doposud samostatnou diagnózou, může to být příznak obsedantně kompulzivní poruchy, Diogénova syndromu a jiných poruch osobnosti. Hromadění také můžeme pojmenovat jako „křečkování“, nebo „hamounění“, „syslení si“, či jiné duchaplné názvy. Sběratelství by se tedy dalo definovat jako tzv. „krásná vášeň“, určitá romantická představa samotných sběratelů (typická je např. sbírka motýlů). Síla tohoto velkého sběratelského nutkání však může překročit určité meze a stát se tak příznakem duševní poruchy. Vymkne-li se tento koníček kontrole třeba i menšímu sběrateli, hrozí stavy kompulzivního hromadění. Jako u každého koníčku existuje určitá úroveň snesitelnosti, přes kterou když se člověk dostane, může se stát například profesionálem, vášnivým sběratelem, ale také jednoduše bláznem nebo nemocným člověkem.

Pro scénografii je předmět důležitou součástí, sbírání nebo hromadění může být způsob, jak se dostat k materiálu pro výrobu nebo prostředek pro vznik samotné scénografie. Při práci na scénografiích a jiných výtvarných projektech jsem většinou zvyklá pracovat s materiálem, který je zrovna k dispozici nebo který jde získat za velice nízké náklady, recyklovat materiály či dohledávat po rodinných známých nebo na internetu. Samozřejmě je, že důsledkem tohoto neustálého shánění se stává scénograf velice často hromadičem materiálu. Někdy se tento materiál zužitkuje, ale někdy bohužel zůstává opět stát, ale už v prostorách ateliéru nebo vlastního bytu. To je jeden z důvodů, proč jsem se zaměřila na lidi, kteří hromadí ať už spořádaně nebo neorganizovaně.

V kapitole lovci a sběrači objasňuji, kam můžeme zařadit osoby, které se vyznačují tím, že hromadí předměty, vytváří kolekce a uschovávají je ve své blízkosti. Lásku k předmětu - raději nechat než vyhodit, raději sbírat než nesbírat, lepší více než méně, to je láska k předmětu, která může vzniknout okamžitě nebo také tím, že nám předmět přirostl k srdci za ta dlouhá léta, co jej vlastníme nebo od doby, co jsme jej zdědili. V poslední kapitole pak otevírám problematiku nadměrného nebo nekontrolovaného sbírání, které souvisí s OCD a stává se tak příčinou či následkem nemoci. Zde jsou popsány základní rozdělení, reakce a

chování lidí, kteří touto nemocí trpí a v souvislosti s tím se stávají hromadiči či tzv. „pudřenkáři“.

3. Zdroje fascinace a inspirace

3.1. Kabinet kuriozit

Věci neobvyklé či dokonce zvláštní v nás vzbuzují něco, co označujeme pojmem kuriozita. Některé slovníky uvádějí, že je to něco podivného, vzácného, překvapivý jev, případ či pamětihodnost. „Jazykový původ slova kuriozita je v latinském *cūriositās*, jež značilo zvědavost, a spojení zvědavosti a zvědavosti - tedy potřebu objevovat a poznávat nové - ostatně implikuje také současné používání anglického substantiva *curiosity*. U kuriozit tedy nejde jen o podstatu věcí, ale také o intelekt a psychologii člověka a o jeho místo v širších sociálních souvislostech.“⁸

Již od 16.století v období renesance se začali zakládat kabinety kuriozit pod názvy Wunderkammer, Kunstkamer nebo také Kunstkomora a Kabinet kuriozit. Nejstarší sbírku tohoto typu založil arcivévoda Ferdinand II. Tyrolský na svém zámku Ambras u Innsbrucku ve druhé polovině 16. století; proslulé kabinety kuriozit měl i císař Rudolf II. na svém pražském dvoře nebo kurfiřt Friedrich Wilhelm v Berlíně.⁹ Byly to sbírky různých kvalit a kvantit - od těch královských až po domácí. Většina Wunderkammer se nezakládala pouze pro zábavu, ale spíše jako pokus nápodoby uspořádání světa v mikrokosmu, především jako pokus přiblížit v miniatuře vztahy mezi všemi existujícími věcmi. Kunstkomory byly především charakteristické svou rozmanitostí, byly v ní zahrnuty všechny oblasti jak lidského tak přírodního umu. Renesanční sbírky se tak do historie zapsaly jako prazáklad nově vznikajících muzeí, taktéž daly impuls ke vzniku individuálního sběratelství věcí všeho druhu. Počínaje uměleckými díly a konče průmyslově vyráběnými předměty.

„Sběratel je kulturní zálohou národa“ Wilhelm Bölsch

⁸ /O tom, že se nejedná jen o sběratelské předměty, ale také o neobvyklé aktivity a činy světčí třeba ocenění Kuriozita roku, které se každoročně uděluje na Pelhřimovském Mezinárodním festivalu rekordů a kuriozit. V roce 2007 tento titul získal největší koláč. Jak se uvádí v análech festivalu: „18členný tým malokapacitních jatek Mořkov vytvořil z iniciativy p.Stanislava Macháče obří koláč o průměru 3,03 metru. K výrobě tradiční lidové speciality rekordních rozměrů bylo použito 48 kg mouky, 420 vajec, 200 vanilek, 2,5 droždí, 20 l mléka, 3 l rumu, 20 kg mletého cukru, 20 kg cukru krystal, 10 balení rozinek, 35 kg tvarohu, 15 kg sušených jablek a 5 kg sušených hrušek. Mořkovský koláč byl sestaven z 24 dílů a dokončen po 16 hodinách práce.“ <http://www.dobryden.cz/>

⁹ <http://www.artplus.cz/cs/aukcni-zpravodajstvi/1/zazraky-lze-sbirat>

Míra tzv.,,kurióznosti“ každé sbírky je vždy velice subjektivní a individuální, vždy jde o předměty fascinace autora sbírky. Ne každý na světě se může stát sběratelem nebo se za takového autora sbírky považovat. Obecně je sběratelství a starost o sbírku velice relaxační činností pro člověka. Každý z nás si jistě vzpomene na spoustu kolekcí a souborů věcí, které se nám přirozeně shromažďovaly již v dětském pokoji, tajném bunkru nebo ukryté v krabici. U kluků to bývaly většinou nálepky, autíčka, známky, céčka, z mého dětství například pogy a u děvčat zase nejrůznější obaly od čokolád, voňavek, oblečky na panenky nebo třeba podpisy dětských a teenegrovských idolů. Většina sbírek časem zanikne a dále se nerozšiřují, ale jsou i takoví kteří ještě nepřišli na to co sbírat nebo jsou v nich sběratelé skrytí.

Také Charles Darwin tvrdil, že v každém z nás je nějakým způsobem ukryt sběratel, je to prý pozůstatek genů našich předků, lovců a sběratelů. A tak se v každé domácnosti najde nějaká ta krabice či šuplík plný věcí a pokladů, které nemůžeme vyhodit, protože by se buď ještě mohly hodit nebo k nim máme silný citový vztah. Říká se, že v Evropě je sběratelem každý pátý člověk a v České republice prý dokonce každý čtvrtý. Sběratelství může sloužit i jako pomocná historická věda, můžeme díky ní zjistit jak věci vznikaly a jak se časem a v jakých místech vyvíjely. Přestože již v dnešní době na lovu a sběratelství nezávisí naše existence, ochudili bychom se o spoustu radosti a část historie. „Sběratelství je tak považováno za neúplatné svědectví doby.“¹⁰ Toto tvrzení zahrnuje i sbírky kuriozit, ať už soukromé či již objevené a prezentované. Nakonec uvedu dva autory, sběratele a tvůrce kuriozních sbírek. U nás snad málo komu neznámý výtvarník, režisér, animátor Jan Švankmajer, který na svých sbírkách, fetiších, kunstkamerách a všemožných bizardních a obsesních kolekcích pracuje takřka neustále. Spiklenci slasti pro mě byly obohacujícím podnětem, ale zároveň impulsem pro další a další posun. „Princip slasti je jen jiný název pro svobodu. Spiklenci slasti jsou filmem o svobodě, protože svoboda je proces, je to cesta, nikoliv stav. A to namáhavý proces, který podbarvuje touha, jejíž naplnění - orgasmus nebo jeho příslib - je jeho motorem“. Příkladnými díly, kde dochází k propojitosti obsese a sbírání kuriozit může být Švankmajerova sbírka Nového erotismu, Šuplíkových fetišů nebo Fetišů

¹⁰ /František Žvábek, Abeceda netradičního sběratelství, Praha - Klub sběratelů kuriozit, 2004, str.4./

koňských. U Jana Švankmajera mě fascinuje jeho obsesní tvorba a bizárnost každého fetiše. Dalším příkladem může být výtvarník František Skála, pro kterého je materiál jednou ze zásadních inspirací, podle vlastních slov mu jen vychází vstříc a podtrhává jeho již existující kvality.

Obr.č. 1 Foto z filmu Spiklenci slasti

3.2. Kapitola Upsych316a

V rámci této kapitoly bych ráda zmínila také velice zajímavé prostory, kterými jsou Psychiatrické chrámy, které slouží jako alternativa pro klasické psychiatrické ambulance a nemocnice.

„Univerzální Psychiatrické Chrámy v Kuřivodech jsou nevšední zařízení, jež dodnes představují opravdu jedinou existující skutečnou alternativu stávající lékařské psychiatrické péče, a tak tyto soukromé průkopnické ústavy ukazují novou cestu přístupu k problematice bláznovství. Na psychické anomálie se zde totiž nenahlíží jako na poruchy, jež je nutno odstranit, ale naopak jsou vnímány jako talent, který je hodno rozvíjet. Na rozdíl od stávajících „léčebných“ zařízení, zde nejsou „pacienti“, kteří jsou v současnosti zejména pomocí farmaceutických prostředků „uzdravováni“, tak aby svým myšlením a chováním zapadli do šedého průměru. Člověku, jenž je přijat do péče, je přiděleno oddělení, které je zařízeno a vybaveno tak, aby vyhovovalo všem jeho mimořádným potřebám a nárokům a skýtalo dostatek možností i podnětů k rozvoji jeho nevšedního nadání a prostoru k jeho práci, jež je v důsledku přínosem pro celý upsych. Neboť díky tomu, že upsych dokáže dokonale spojit neslučitelné a svým zaměřením zcela odlišné,

ba dokonce vzájemně spolu soupeřící a bojující individua, v jeden kompozitní, vzájemně spolupracující celek, se potenciál jeho jednotlivých osobností spolu nesčítá, ale vzájemně násobí. S jeho nevšedním přístupem z něj však šílí jistí zaměstnanci snad všech zainteresovaných složek státní správy, počínaje ministerstvem kultury, zdravotnictví, školství a sociální péče, přes státní památkový ústav, policii a hasiče České republiky, až po okresní a místní úřady, stavební úřad, hygienickou stanici, ba dokonce i Severočeskou energetiku. Naráží ale i na iracionální odpor a nepochopení ze strany místních obyvatel. Všechny tyto zmíněné a další orgány, instituce i jednotlivci z různých důvodů vyvíjejí svůj nátlak na správu Upsychu316a a požadují zrušení a vyklizení celého zařízení, či alespoň dle svých možností a sil blokují a znesnadňují jeho provoz."¹¹

Ať už je tento prostor jakkoliv nevýhodný pro okolní společnost, pro mě z pohledu scénografie je prostorem velice inspirativním a neobyčejným. Díky psychickým obtížím místních obyvatel zde totiž vznikají nevšedně zařízené a zabydlené prostory plné materiálu, které mají svůj příběh a smysl pro autory, kteří je vybudovaly. Žijí zde obklopeni nahromaděným materiálem a využívají jimi vytvořenou scénografii jak pro běžný život, tak pro hru, kterou si v ní vytvářejí.

Obr. č. 2 Fotografie: Václav Jirásek

¹¹ / <https://www.agosto-foundation.org/cs/upsych316a-overview>

3.3. Klub sběratelů kuriozit

V době dynamického rozvoje sběratelství na území Českoslovenka, byl roku 1965 založen v Praze Klub sběratelů kuriozit (KSK), představoval „jeden z mnoha kolektivů, které v té době vznikaly. Zápal a obětavost zakládajících členů a prvních funkcionářů i možnosti pro rozvíjení činnosti z něj postupně udělaly jeden z nejlepších klubů svého zaměření.“¹² Organizace Klubu sběratelů kuriozit se zabývá více než 200 sběratelskými obory všeho druhu a aktuálně se v ní registruje přes 1000 členů sběratelů. Klub je řízen výborem o 12ti členech, v jehož čele sedí již od samého zrodu pan Ladislav Likler. Sbírání je zde uspořádáno do jednotlivých sekcí. Mezi hlavní sekce patří velké skupiny sběratelů, ty jsou celkem čtyři. Kapesní kalendáříky, modely a figurky, pivní suvenýry a pohlednice. Další jsou řazeny do sběratelských skupin těch je celkem osm. Jsou jimi čajové obaly a visačky, čepelkové obaly, čokoládové obaly, kuřácké potřeby, likérové a vinné etikety a miniatury, papírové ubrousky, sýrové etikety a žvýkačkové etikety.

Poslední skupina je pojmenována různé obory, zde se nachází dlouhý výčet předmětů, které nemají vlastní kategorii, ale pravděpodobně mají spoustu příznivců. Zde jen pro představu krátký výpis sbíraných předmětů ze seznamu klubu dle abecedy: „Aforismy, akcie, archiválie, artefakty, atlasy, automobily, autopříslušenství, bajonety, bakelitové výrobky, baterie, betlémy, bible, bižuterie, bleskojistky, bonboniéry, CD romy, cedule, cigarety, citáty, cukry balené, časopisy a noviny, čipy kovové, čutory, dokumenty, dopisní papíry, dopisnice, dózy, dýmky, elektroměry, ex libris, faktury, filmy, flakony, fotoaparáty, fotografie, formy, geologické zajímavosti, grafika, gramofonové desky a nahrávky, hlavolamy, hmoždíře, hodiny a hodinky, hokejové suvenýry, horoskopy, hrací karty, hračky, hroty hromosvodů, hrnky, hry...atd.“¹³

Přestože existuje ne jeden sběratel, který udržuje svoji sbírku v soukromí a nepotřebuje ke štěstí žádnou veřejnou prezentaci, zde se naopak shromažďují právě tací, které těší společné akce, festivaly, setkávání se v komunitě ostatních sběratelů, vyměňování svých artefaktů, získávání cen a publikování v místním

¹² /Ladislav Likler, Klub sběratelů kuriozit - KSK (1965-1980), Praha 1980, str.1./

¹³ /<http://sberatel-ksk.cz>(Seznam sbíraných předmětů v kategorii Různé obory.)/

časopise. Proč má člověk potřebu se sdružovat ve skupině tohoto typu a co od toho očekává? Touha něco vlastnit je rozhodně jedním z důvodů, proč se člověk stává sběratelem, který se může stát členem takového klubu. Mít něco, co nikdo jiný nemá - to potvrzuje naši vyjímečnost. Další možností je, že člověk sbírku zdědí po někom z rodiny a nechce tak porušit rodinnou tradici. Není ani výjimkou, že na předmět sbírání narazíme úplně náhodou například na ulici nebo v oblíbeném bazaru. „Papírový ubrousek - na první pohled nezajímavý, banální předmět denní potřeby. Ale skutečně jen na první pohled a pro nezasvěcené. V celosvětovém měřítku tomu tak není - papírové ubrousky mohou přinášet poučení i pobavení. Poučení ze všech oborů, které lze jen stěží najednou vyčerpávajícím způsobem vyjmenovat.“¹⁴

Klub vydává i nesčetný počet publikací týkajících se sběratelství jako například klubový časopis *Sběratel*, který vychází čtyřikrát ročně a je plný zajímavých článků o sběratelství. Pokud jste v klubu, můžete se také účastnit některého ze sběratelských setkání, které se z pravidla konají alespoň každý měsíc podle druhu sbíraných předmětů. Osobně mě zaujalo, že se tato setkání plánují zcela pravidelně v sobotu kolem 8 - 10 hodiny ránní. Zatím se mi žádný sraz nepodařilo navštívit. Časopis jsem si ovšem objednala.

Jak se stát sběratelem - Podle Františka Žváčka.

1. Sbírat může každý, třeba jen s trochou peněz.
2. Nesahat hned ke hvězdám. Dnes, když už je sběratelského materiálu tolik, že
3. se nedá při nejlepší vůli získat celý, je lepší zaměřit se na tematickou sbírku.
4. Mít trpělivost. Kvalitní sbírku získáme jen dlouholetým růstem.
5. Kdo nemá dostatek financí, zaměří se v každém oboru na Českou republiku.
6. Od počátku si zavést evidenci a systém.
7. Sběratel musí být znalý, plný vědomostí ve svém oboru. Proto neopovrhuj patřičnou literaturou či internetem.¹⁵

Vztah člověka a věci nejlépe popisuje Patočka: „Věci nemají smysl samy pro sebe, nýbrž jejich smysl vyžaduje, aby někdo měl smysl pro ně: smysl tak není původně

¹⁴ /<http://sberatel-ksk.cz> (Skupina sběratelů papírových ubrousků)./

¹⁵ /František Žváček, *Abeceda netradičního sběratelství*, Praha - Klub sběratelů kuriozit, 2004, str.5./

ve jsoucnu, ale v této otevřenosti, v tomto porozumnění pro ně; porozumnění, které však je proces, pohyb, který se neliší od pohybu samého jádra našeho života. Jestliže jsou to věci samy, které jsou krásné a pravdivé, ale nikoliv pro sebe samy: teprve my to jsme, kdo má možnost uvést je ve vztah k jejich vlastnímu smyslu, protože jsme takový, že náš vlastní život může pro nás samé nabývat smyslu, kdežto věcem tento vztah k nim samým není dán, nemá pro ně smysl,"¹⁶ Věci bývají pro sběratele často důležitější než lidé. Sběratelé spojuje láska k věcem spíše než vazby duchovní či intelektuální. „Vývoj v předmětu sběratelského zájmu konkrétního jedince pak tedy může mít dopad i na jeho identitu, neboť sbírání určitých věcí o člověku cosi vypovídá." ¹⁷ Tedy i věci, kterými se obklopujeme, nám můžou napovědět, kdo doopravdy jsme. Sběratelství je prostředek, který v dnešním světě může zařadit člověka do určité komunity lidí a nenechává ho na okraji odcizeného a osamocенého.

Zpráva o burze čajových obalů:

„Dne 27.5.2006 se ve škole prof. Švejcara v Praze 4 – Modřanech konala již druhá samostatná burza čajových obalů. Burzy se zúčastnilo 48 sběratelů z českých zemí a 15 zahraničních sběratelů z Holandska, Německa a Polska. Každý účastník burzy obdržel vstupenku s motivem staré Prahy a speciální čajový sáček s čajem, vyrobený pro burzu. Holandští sběratelé věnovali všem českým účastníkům burzy dárek – plechovou krabici bonbónů. Zvláště jsme byli potěšeni, že na burzu přijela z Holandska i paní Gerda Briggeman, majitelka jedné z největších sbírek obalů porcovaného čaje (35 000 obalů). Burza dle vyjádření zúčastněných sběratelů dopadla dobře a všichni odešli spokojeni s velkým množstvím nového sběratelského materiálu."¹⁸

3.4. Garbage design

Garbage design, rubbish design či junk style design to jsou označení pro zpracování odpadového materiálu, který již někdo vyhodil nebo odložil. Také zde můžeme zařadit kategorii DIY (Do it Yourself design) viz. níže. Sběrač, sběratel, domácí kutil

¹⁶ /Jan Patočka, Kacířské eseje o filosofii dějin, Praha 1090, str.68/

¹⁷ /Jan Patočka, Úvod do fenomenologické filozofie, Praha 1993, str.118/

¹⁸ <http://www.sberatel-ksk.cz/clanek-zprava-o-burze-cajovych-obalu-2006060002>

nebo designer předmětů ho za účelem výroby objektu nového znovu oživí. Sbíráním předmětů každodenní potřeby, které již ztratili svoji funkci a oblíbenost, si takový „designer“ vytváří zásobu materiálu a následovně pak vznikají objekty často s úplně jiným využitím.

Z takovýchto domácích projektů mohou vznikat výtečné a nápadité věci, které se někdy podaří například díky internetu rozšířit a vznikne z toho tzv. trend domácích kutilů a tvořilek můžou to být věci opravdu praktické, ale také naproste nevkusné a nesmyslné, z nouze vymyšlené domácí vychytávky, které jsou někdy spíš na obtíž.

Je možné brát tuto aktivitu jako reakci na nepřebornou záplavu nepotřebného a postradatelného zboží, nekonečný svět komerce a masového průmyslu či snahu využívat veškerých odpadních materiálů z průmyslové výroby. Takovým designerem může být jak amatér tak profesionál. U designerů profesionálních pak často dochází k využívání masového odpadu z velkých firem (PET lahve, plastové hmoty, skleněné lahve aj.) a následuje opět průmyslová výroba ke vzniku recyklovaných designových výrobků. Na druhé straně i na úrovni amatérské mohou vznikat kutilské skvosty v leckteré garáži a zaplňovat nespočet využívaných obytných prostor. Pro designera amatéra se pak shromažďování nepotřebných věcí - garbage design - stává životním stylem a zábavou.

V tomto případě je garbage design spojený s tzv. fenoménem DIY (Do It Your self - „Udělej si sám“). Artefakty, které vznikají v tomto kontextu jsou pak vždy autorským dílem samotného tvůrce, většinou jako protiklad komerční produkce průmyslových výrobků. Sběr odpadu a jeho následná recyklace je rovněž spjata i s ekologickým záměrem.

3.5. Shrnutí kapitoly

Uvádím zde několik příkladů, které se staly podnětem k tvorbě a zároveň se stávají inspirací pro scénografii. Jako první zmiňuji Kabinet kuriozit, na kterém by šla stavět samostatná práce jak teoretická tak praktická. Z pohledu scénografie jsou takto vzniklé objekty, prostory, skříňky nebo pokoje velice estetickou ač bizární zaležitostí, ať už jde o jakýkoliv typ kuriozit. K tomuto tématu mě přivedla osobnost

Jana Švankmajera, který takovéto sbírky mimo jiné vytváří. Baví mě například kuriozity, které se dají ukrýt do šuplíku nebo pod postel, mají své speciální místo i téma a tím jsou opět velkým podnětem pro příběh a pro filmovou nebo divadelní tvorbu. Kabinety kuriozit jsou pro mě tématem velice niterným a záhadným, dle mého názoru skoro každý člověk na světě, chudý i bohatý, mladý i starý, minimalista i materialista, má svoji krabičku plnou důležitých zbytečností nebo pokladů z dětství. Klub sběratelů kuriozit pro mě byl další z příjemných objevů. Existence tohoto klubu mě naprosto okouzila. Fascinuje mě rozdělení do oborů a kategorií, odhodlanost a omámení jednotlivých sběratelů při nabízení a shánění úlovků do svých kolekcí a celkově společenská rovina tohoto klubu. Další kapitolou je Garbage design, jung design, DIY to jsou kutilské metody nebo jinak řečeno designerské kategorie, které zpracovávají a recyklují již nepoužívané věci, což se může stát pro výtvarníka nebo scénografa studnicí nápadů a inspirace, zároveň dobrým popudem pro recyklaci materiálů a zužitkování vlastních zdrojů.

RECYKLACE - SPOLUPRÁCE V TÝMU - PLNĚNÍ SNŮ - PŘIROZENÁ TVORBA

- toto jsou výchozí předpoklady pro tvorbu stylem DIY, která je využívaná v divadelním a vizuálním umění, které mě zajímá. Uvádím příklady divadelních souborů, které tyto metody využívají. Jsou jimi skupiny fungující na pražské scéně v prostorách alternativní scény Alfréd ve dvoře. V první řadě je to Umělecká skupina Handa Gote research & development, která od roku 2005 pracuje na pomezí divadla, současného tance, vizuálního umění, hudby, performance a konceptuálního umění. Projekt Urban Camping, který vznikl v rámci PQ 2011, využívá pro vznik scénografie převážně metody DIY. „Dvacetičtyřhodinové táboření ve vlastnoručně vyrobených ceremonálních maskách a oděvech. Odpočinek, rozhovory a hry, blíže neurčené ceremonie, vztyčování přenosného chrámu pro blíže nespecifikovaná božstva, příprava jídla a krácení času hrou na vlastnoručně vyrobené hudební nástroje, zpěvem a tancem, výroba hrotů šípů a dalších praktických nástrojů z dostupného materiálu (lahvového skla, které v našich podmínkách nahrazuje těžko dostupný obsidián nebo pazourek), dvou až tříhodinový obřad vzývání peněz.“ a také „Jakékoliv shromáždění lidí je legitimní i v případě, že nechce dosáhnout žádného konkrétního cíle.“¹⁹

¹⁹ <http://handagote.com/portfolio/urban-camping/>

„Pájení nesourodého v jediný kus patří k hlavním principům tvorby Handa Gote. Stejně jako v předposlední inscenaci Rain Dance (viz A2 č. 21/2009) nebo starších Houbách (2008) jsou diváci zváni do svébytného světa stvořeného vlastníma rukama. Kostýmy, rekvizity, scénografie... vznikající metodou „Do it Yourself“ jsou už poznávací značkou souboru.“²⁰ Pozoruhodným projektem jsou také Freestylové tyče, které vznikaly na Designbloku 2009, zde vidím také velké propojení s mým tématem. Dalším inspiračním zdrojem je tvůrčí seskupení Wariot ideal působící na české scéně od roku 2009, kteří taktéž pracují s recyklací a pro své projekty si většinou sami vytváří rekvizity a scénografii ze starého harampádí a úlovků z blešího trhu. V rámci festivalu 4+4 dny v pohybu 2018 vytvořili Wariot Ideal otevřený výtvarně akční atelier, v rámci kterého vznikaly rekvizity a scénografie pro inscenaci Hlubiny a který se zároveň měnil v nekontrolovatelnou performance.

²⁰ Jana Bohutínská: Pusť asociace svobodně na špacír. Kulturní týdeník A2 15/2010.

4. Umění art brut

Pojem art brut je uměle vytvořenou kategorií v oblasti umění, pod kterou řadíme projevy tvůrců vyřazených ze společnosti vlivem psychické choroby, sociálního vyřazení či jiným způsobem marginalizovaných. Jejich tvorba je často nepochopená a těžko zařaditelná v běžné kategorizaci uměleckých směrů. Autoři umění art brut vytváří své díla pouze z niterných důvodů, nutkání, vlastní potřeby, ve své práci mají vždy vlastní systém, zákonitosti a interní logiku. Do češtiny je tento pojem překládán jako umění v surovém stavu nebo také surové umění, syrové umění. Tvoří ho převážně lidé, kteří nejsou ovlivněni výtvarným vzděláním, nenavazují na žádný umělecký směr ani se ho nesnaží napodobit. Jejich oddanost k tvorbě nevzniká za účelem vytvářet umění. Art brut zahrnuje umění na vícero rovinách - kresby, malby, plastiky, výšivky, sochy, kombinace všemožných výtvarných technik a rukodělných prací. Tento typ umění jsem zahrнула do své práce převážně z důvodů podobné motivace a zaujetí lidí, kteří jsou někdy ovlivněni stavem svoji psychiky, ale míra jejich přesvědčení tvořit nebo sbírat je pro ně na podobné úrovni. Vybrala jsem si pár příkladů z tvůrců Art brut, kteří pracují právě s recyklovatelným materiálem, materiálem který sbírají nebo jiným způsobem vytváří kolekce, které se stávají součástí jejich obydlí nebo tzv. osobní scénografií.

4.1. Surové umění Jeana Dubuffeta

S pojmenováním Art brut poprvé přišel Jean Dubuffet (31. července 1901, Le Havre – 12. května 1985, Paříž), francouzský malíř a sochař, který byl již od dětství fascinován výtvoř, které nebyly znehodnoceny uměleckými vlivy. Zajímali ho podivíni a jasnovídcí, kterým byl naprosto cizí umělecký svět, dosahovali však transu, který se uznávání umělci snažili pouze předstírat nebo se ho pouze marně snažili najít. Později to Dubuffet vyjádří těmito slovy: *„Pravé umění je vždy tam, kde ho nečekáme. Tam, kde na něj nikdo nepomyslí ani nevysloví jeho jméno. Umění nesnáší, když je uznáváno nebo je mu vzdávána čest pro jeho jméno. Tímto způsobem se chrání. Umění je osobnost vášnivě zamilovaná do inkognita.“*²¹ V roce 1945 stanovil název Surové umění - umění oproštěné od veškerého kulturního

²¹ Jean Dubuffet, *L'art Brut préféré aux arts culturels*, předmluva katalogu k výstavě Art Brut v galerii Drouin v Paříži, říjen 1949, znovu publikovaná v *Prospectus et tous écrits suivants*, Paříž, Gallimard 1967, díl I., s. 201

dědictví, umění přirozené, umění čistého srdce. Jean Dubuffet se tak stal vášnivým sběratelem děl syrového umění zároveň se vzestupem úspěchu jeho tvorby. Byly to dva protipóly se kterými bojoval, účelná tvorba umění a projevy umění syrového.

V předmluvě nazvané *Le vent tourne* (Vítr se obrací) v *Almanachu syrového umění*, který byl připraven v roce 1947 a který nakonec nevyšel, Dubuffet píše: „*Žijeme v době, kdy chceme jistotu, dopředu zaručený úspěch, to, co nevzbuzuje pochyby. A výsledek: falešná vejce z mramoru! Sběratelé, spekulanti, pozor! Jsme na pokraji toho, abychom si to uvědomili a změnili směr, ať už jsme dospěli jakkoli daleko na cestě k hlouposti. Uvidíte, že se vám vaše vejce rozbíjí. Prodávajte rychle.*“ Dubuffet také založil Společnost pro syrové umění roku 1948, ta se ale zanedlouho ukázala jako pasivní, opět kvůli Dubuffetovým rozporům. Zdá se, že Dubuffet udělal z nouze ctnost. V tomto duchu napsal 6. listopadu 1948 Danieli Varbanescovi: „*Myslím, že uměleckým dílům sluší trocha přívětivého polostínu. Proto chceme, aby si naše Foyer syrového umění udrželo charakter tak trochu privátní, tak trochu uzavřený, jako kroužek důvěrných přátel, kteří těmto věcem rozumí v bezpečí před vtíravou neomaleností čumilů a novinářů.*“ V roce 1951 Dubuffet zašel až tak daleko, že přerušil veškerou činnost a uložil sbírky v sídle svého přítele Alfonsa Ossoria ve Spojených státech.²²

Na art brut mě převážně zajímá v souvislosti s moji bakalářskou prací, že je vytvářeno z jakéhosi obsesního nutkání, kterým se výše zabývám a hlavně z materiálů, kterými se daný člověk obklopuje zcela přirozeně. Projevy umělců art brut a jeho příbuzných kategorií, dle mého názoru vytváří něco co lze popsat jako scénografie nejčistšího charakteru. Scénografie, která není vytvářena uměle, prostor, který není umělý, ale který sám o sobě vytváří přirozenou scénografii. Nejlépe je opět ocitovat následující myšlenky z *Bâtons rompus*, ve kterých Dubuffet celkem vzato jasně formuluje, co jej s konečnou platností odlišuje od autorů syrového umění: „*Umělecká produkce musí být houba, vyrostlá o samotě. Houby, které byly vytvořeny tak, aby se stavěly na odiv, jsou falešné. Jsem zajisté jediný, komu je mé dílo určeno ve chvíli, kdy jej tvořím, mám dokonce sklon být tím, kdo k němu má jako jediný klíč. Je ovšem lidské toužit se podělit o svou samotu a její*

²² Michel Thevoz, 1995, Dubuffet a sběratelství art brut, Překlad Šárka Surovcová, 2017

plody (...). Je totiž lidským údělem, že se nemůžeme ubránit tomu, aby cokoli nemohlo být nazíráno i jinýma očima než našima. Pociťujeme jako problematickou i jen možnou existenci toho, co je viditelné jen pro nás. Podřizují se tomu z touhy po posílení existence svých děl a ukazují je. Je to totéž, co žene spisovatele, aby si přál, ať je jeho text otištěný. Hrdinové syrového umění (mé vzory) tuto potřebu nepociťovali. Schovávali svá díla pod matraci nebo je zavírali do krabic. Dokázali přisoudit plnohodnotnou existenci tomu, co viděli oni sami, aniž by se jakkoli trápili, že to vidí jako jediní. Vyčítám si, že mám tuto schopnost chatrnější než oni. Přesto se pokouším si jí vypěstovat.“²³

Obr.č.3 umění Jeana Dubuffeta

4.2. Autoři Art brut

Nyní bych ráda uvedla některé autory, kteří mě oslovily svým projevem, svoji estetikou a zároveň využívají prostory jak interiéru tak exteriéru natolik, že vytváří přirozenou scénografii. Fascinuje mě přirozený výběr materiálu jako předmět jejich fascinace a dokonalost v zaplňování prostoru, kategorizace a rozmístění a konkrétní volba tématu. Zejména bych ráda zmínila autory, kteří mnohdy bezděčně využívají dramatických vlastností obývaného prostoru či materiálu, který hromadí nebo zpracovávají k vyjádření svého záměru.

²³ Jean Dubuffet, *Bâtons rompus*, Paříž, Editions de Minuit 1986, op. cit., s. 88 překlad Šárka Surovcová, 2017

Lineri Luigi

Luigi Lineri se narodil roku 1937 v malé italské obci Albaro a dnes žije s manželkou v nedalekém Zeviu, ležícím na řece Adige poblíž Verony. Nejprve začal v roce 1963 v okolních horách sbírat prehistorické pazourky, ale brzy se přesunul k břehům Adige, kde začal vyhledávat různé kameny. Ty kolem roku 1970 začal doma aranžovat podle shodných tvarových vlastností. Jeho pozornost se tak přesunula od kamenného nástroje k symbolice a výtvarné poezii. Po podrobném ohledání sesbírané kameny třídí podle morfologických kritérií: jsou tu vedle sebe rybí a beraní hlavy, přirození mužská i ženská, ptáci, psi, dobytek, profily lidských hlav aj. Od roku 1985 se plně věnuje tomuto svéráznému sběratelskému „výzkumnému projekt“, jehož podstata je však intuitivní, kreativní a umělecká. Své nálezy rozvrhuje na dřevěných panelech, které po desítky let pokrývají všechny stěny dvoupodlažní stodoly, nebo se kupí v jehlancovitých sloupech vedle jeho domu. Výsledkem je působivá, omračující scénografická instalace desítek tisíc kamenných nálezů, vypovídajících o Luigiho přetrvávající vášni a posedlosti. Celek vytváří dojem ohromné kamenné hudební partitury.²⁴

Obr.č.4 sbírka kamenů Lineriho Luigi

²⁴ Ze soukromých materiálů Pavla Konečného, sběratele Art brut

Mario Andreoli

Bývalý pracovník železnic Mario Andreoli narozený roku 1928 žije v Manarole, jedné z krásných vesnic Cinque Terre, kde rodina vlastnila kopcovitý pozemek. Roku 1961, krátce před smrtí, jej otec žádá, aby obnovil kříž, který kdysi stával na kopci od prosince do ledna. Od té doby je Mariův rok rozdělen na dvě části: jedna je věnována budování světelných posvátných a historických scén z křížů, palem, velbloudů a ovcí kolem betléma a druhá křížové cestě na Velikonoce. Po odchodu do důchodu Mario dokoupil přiléhající pozemek. Dnes se na ploše 4000 metrů čtverečních nachází 8 km kabelů, které napájí elektrickým proudem více než 250 postav v celkovém počtu 15 000 žárovek a po čtyři měsíce v roce oživují kopec nad Manarolou, který díky tomu již patří do přírodního světového kulturního dědictví UNESCO.²⁵

Obr.č.5 vinice Maria Andreoliho

Františka Blechová

Františka Blechová (1911 - 2001) narozena v Biskupicích (okres Třebíč, Česká republika) je autorkou betonového safari vystavěné na území zahrady jejich rodinného domu. Inspirací jí bylo zaměstnání jejího manžela, který byl zedník, od něhož dobře poznala stavební postupy práce s betonem. Jako první vyrostla v zahradě dvojice betonových čápů, která odstartovala posedlost zhmotněnou v řadě polychromovaných betonových figur ze světa zvířat a lidí. Nosnou konstrukcí pro každé zvíře se stala kovová tyč zaražená do země, obalená vrstvou betonu a pletiva vytvarovaná do požadovaného tvaru zvířete. Každé zvíře či postava pak září

²⁵ Ibidem.

pestrými barvami emailového nátěru. Zahradu obývá více než sedmdesát postav, volně rozložených po celém prostoru. Paní Blechová ozdobila i zbytek obytného domu, jeho interiér i exteriér originálními malbami, výzdobou z dlaždiček a plechů. Někdy je také její výtvar označován jako Pohádková zahrada.

Obr.č.6 Zahrada Františky Blechové

Karel Forman

Karel Forman narozený v roce 1929, žije na okraji slezského města Bruntál v šedém paneláku, který se ničím neliší od těch ostatních v řadě. Poté co se ale dostanete do interiéru bytu Karla Formana zjistíte, že je všechno jinak. Celý byt ve kterém bydlí se svojí manželkou je otapetovaný nekonečnou mozaikou barevných fotografií, výstřižků z novin a časopisů, reklamních plakátů i rodinných momentek. Karel Forman již přes dvacet let vystřihuje a sbírá tyto skvosty a vyplňuje prázdná místa na stěnách po celém bytě. Ostatní vybavení bytu je udržováno v klasickém stylu, avšak mezi záplavou výstřižků, které se rozléhají po celém bytě od podlahy až po strop v podstě nejsou vidět. Pan Karel býval řidičem autobusu, býval fanouškem boxu a popíjení s přáteli při hraní karet, ale s příchodem důchodového věku se uzavřel sám do sebe. Po té co si na záchodě nalepil svoji první pohlednici ho tento koníček pohltit.

Obr.č.7 Byt Karla Formana

Richard Greaves

Kanaďan narozený roku 1952 v polovině sedmdesátých let získal za výhodnou cenu pozemek v okrese Beauce, v Saint-Simon-les-Mines. Richard sem spolu s přáteli jezdil do vesnice nazývané Chausse Gros, v té době to prý bývalo takové epicentrum undergroundu všeho druhu. Časem ale návštěvy řídly a Richard Greaves zůstal takřka jediný, který si přijížděl užívat krásy přírody mimo centrum. Všude kolem jeho pozemku se nacházely zbořené hospodářské budovy, ze kterých začal Richard čerpat materiál na stavení vlastní. Nejprve začal hromadit materiál všeho druhu, vytvářet koláže a jakési až apokaliptycké skulptury, časem v lese začaly vyrůstat další stavby. V roce 1984 vznikl první srub, který Richard pojmenoval „Cukrová bouda“, ten také nakonec jediný přežil po Richardově odchodu, kvůli nepříliš příznivým vztahům v sousedství. Richard spojoval dřevěné desky provazy a hřebíky a vždy vytvořil srub, který následovně celý pomaloval nebo ozdobil zbylým harampádím. Na jeho stavby se jezdili dívali lidé a Richard Greaves se schovával v okolních lesích a pozoroval je jako liška.

Obr.č.8 stavba Richarda Gravesa

5. Praktická část

/Vedoucí praktické části Bakalářské práce: Doc. Mgr. Andrea KRÁLOVÁ, Ph.D./

Sběr materiálu je pro mě stěžejním tématem v průběhu celého studia na DAMU. Při vzniku každého projektu, kostýmu, masky, scénografie se vždy na začátku zamýšlím nad vhodným materiálem pro výrobu. Dalším z důležitých aspektů je pro mě využití recyklovatelných materiálů. Sběr materiálu jsem využila i při výrobě celotělových masek, které vznikly během studia a které s tímto tématem souvisí. Nejprve je to maska Světlušky, která vznikla ve druhém ročníku, jedno z kritérií bylo využít recyklovatelný materiál. Pro tento kostým jsem zvolila starý již nepoužívaný spací pytel a dále šustákové bundy pořízené z druhé ruky. Kostým byl inspirován Světluškou větší broukem z čeledi světluškovitých. A zároveň byl pojat jako noční příbytek pro člověka bez domova Další celotělovou maskou byla „Funeral mask“ koncipována jako pocta mrtvým, o jejichž hrob se již nikdo nestará. Masky vznikly z umělých květin vyhrabaných ze hřbitovních kontejnerů. Lidé, kteří se starají o hroby svých blízkých přinášejí další nové umělé květiny a staré se tak hromadí v odpadcích, ty jsem využila pro tento objekt, jako apel na hroby prázdné a neopečované. Jedním z mých koníčků a zároveň prací je také výroba batohů z pytlů od rýže, což je další projekt ve kterém se snažím o spojení recyklace a designu.

Nyní se pokusím popsat vývoj praktické části bakalářské práce, která je promítnuta ve dvou menších projektech, které vznikly jako reakce na zvolené téma bakalářské práce. V těchto projektech jsem se snažila promítnout své poznatky a pocity ze zkoumaného tématu. Nejprve z pohledu pozorovatele a pak také z vlastních zkušeností. V prvním projektu jsem se zaměřila na sbírání a to sice jednoho konkrétního předmětu. Šlo mi také o to odhalit a zvolit si sběratele, který se nachází v okruhu mých známých či spolužáků, proto jsem inscenační tým složila ze studentů KALD. Tato práce byla spíše komornějšího typu, seskládána z pocitových obrazů za doprovodu menších rituálů při přípravě pytlíkového čaje. Inscenace vznikala v týmu se Štěpánem Gajdošem a Radkou Caldovou. V tomto projektu jsme se zabývaly převážně pocity a vjemy a způsobem chování člověka, který se soustředí na sbírání konkrétního předmětu v tomto případě na sbírání obalů

od čajových pytlíků. Zvolila jsme si proto spolupráci Rady Caldové, která studuje herectví na KALD, ale zároveň je i sběratelkou obalů od porcovaných čajů.

Druhým projektem je instalace konceptem a smyslem je zbavit se nahromaděných věcí. Za záminkou vyhození již dlouho nepoužívaných a nevyužitých předmětů.

Vycházela jsem z lidského soukromí, vnitrobloků, průhledů do soukromí, pohledu z exteriéru do interiéru cizího bytu či domu. Co každý z nás doma ve svém osobním prostoru tají. Skryté obsese ukryté pouze za zavřenými dveřmi. Sklepní prostory, garáže, kabinety i běžný obytný prostor, který je přizpůsoben individuálním nárokům, náhled do privátní sféry, která se věnuje potřebám, koníčkům, bizardním zájmům a obsesím svých majitelů.

Obr. č.9 Maska Světlušky a Funeral mask

5.1. Vývoj projektu „2,5 g obsese,,

Při psaní teoretické práce a mapování tématu sběratelství a umělců art brut, se pro mě stalo najednou nepříjemné a nepřírozené vytvářet sbírku umělou, nebo vyrábět předměty, které budou zaplňovat prostor a hrát si na nahromaděné. Zaměřila jsme se tedy přímo na náš tým tvůrců, kde jsem se snažila najít již

existující obsesi nebo sběratelskou vášeň. Nejvýraznější přirozenou obsesí kumulací předmětů v našem týmu se ukázala být záliba herečky Radky Caldové ve sběru čajových sáčků. To pro mě byl impuls pro zúžení tématu na tento konkrétní koníček, který se týká pouze sbírání obalů od balených porcovaných čajů napříč všemi značkami a druhy.

Rozhodly jsme se tedy jako tvůrčí tým zaměřit se přímo na tuto konkrétní kategorii. Pokoušeli jsme se odhalovat, co je na tomto speciálním hobby zajímavé, proč je člověk ochotný utrácet za průhledné fólie a šablony do kterých si obaly řadí podle abecedy a šanony do kterých je pak vkládá. Na kolik se může někdo ponořit do sbírání a uchovávání něčeho tak běžného a spotřebitelsky opovrhovaného jako je porcovaný čaj v pytlíku. Zaobírali jsme se rituály související s přípravou porcovaného čaje a také s osudem vyluhovaného pytlíku. Nakonec se stává

inscenace rituálním čajovým obřadem porcovaného čaje s prvky domácího kutilství.

Obr.č.10 Proces práce

5.2. Projekt 2,5 g obsese

Příprava: Sáček vložte do šálku a zalijte 250ml vroucí vody.

Nechte vyluhovat cca 6-8 min.

Nápoj je lahodný za tepla i za studena.

Způsob skladování: na suchém místě do 25°C, chraňte před světlem.

Představení je určeno vždy pro menší skupinu diváků (10-12), převážně aby došlo k napojení na intimní atmosféru a rituální tempo. Rituál je stěžejní slovo určující časovost celé inscenace. První část je zahájena „symfonií varných konvic“, ta se spouští v jeden moment již za příchodu diváků a jejich usazování. V naprosté tmě pak probíhá vaření sedmi vodou naplněných varných konvic, přičemž necháváme diváka v očekávání, ve kterém má možnost zklidnit své dosavadní tempo a naladit se na jinou zvukovou frekvenci. Po vyvrcholení jednotlivých procesů varu dochází k nafouknutí igelitového objektu, který je plněn párou z varných zařízení. Tím vzniká v místnosti další prostor tzv. „bunkru“ plného varných konvic, ve kterém vzniká malý prostor podobný saunování v parní lázni. Ten se stává na nějakou dobu úkrytem pro performerku, která z něj postupně varné konvice vysvobozuje. Další část by se dala nazvat jako parodií na klasické čajové obřady, kterými jsme se ale podrobněji nezabývali, protože nejde o jakékoliv zesměšnění jiného klasického rituálu, nýbrž seskládání rituálu vlastního. A tak dochází postupně k výběru čajů diváky, přidělení čajových nádob a postupné zalití a luhování čajových pytlíků. Tato část by měla pracovat s prvky obsedantního chování sběratele, prvky rituálních obřadů a v neposlední řadě se systematizací a náladou člověka uzavřeného ve vlastním světě.

Obr.č.11 Inscenace 2,5g obsese

Obr.č.12 Premiéra květen 2018 inscenace 2,5g obsese/Festival Proces/

Třetí částí se řeší problém budoucí existence vylouhovaného pytlíku od čaje, který většina lidí vyhodí do odpadkového koše. Zde přichází prostor pro „garbage design” a tzv. domácí kutilství prostřednictvím sušícího zařízení přispůsobeného na míru dvou a

půl gramovým pytlíkům. Zařízení skvěle ač s trochou neohrabanosti vysušuje pytlíky a zároveň rozptyluje po prostoru aromatický dovětek.

5.3. „To se ještě bude hodit!„

Odpad se stává kořistí pro sběratele i sběrače. Z velkého množství obsesí, které se na světě objevují a ještě delším seznamem věcí, které člověk může shromažďovat, jsem se tentokrát rozhodla zaměřit se na vlastní osobní prostor a vlastní sbírky objektů. S Lucianou Kvapilovou, která je mojí kamarádkou a zároveň studentkou UMPRUM jsme se shlédly ve stejném koníčku - shromažďování zbytečností.

„To se ještě bude hodit,„

„To nemůžu vyhodit, to ještě využiju,„

„Teď to vyhodím a příší týden, měsíc, semestr to budu shánět,„

Hromady nesourodých objektů, které někdo označil za nepotřebné, tvoří pro jiného lákavý zdroj věcí, které by se ještě mohly hodit. Nikdo neví na co. Nikdo neví kdy. Jednou to ale přijde. Hromadíme kolem sebe nové věci, které vytlačují ty staré. Neutuchající naléhavá otázka „...co s nimi? "nás tlačí udělat jasné rozhodnutí. Je to snaha dostat věci co nejdále z dohledu, tím se ale nevyřeší jejich přítomnost. Věc tu zůstává. Navíc můžeme mít k předmětům takovou citovou vazbu, že je nejsme schopni vyhodit. Nabízí se možnost předat dál úzkostný pocit rozloučení se s milovanou věcí někomu dalšímu. Obdarovat někoho věcmi a v první fázi snad vyvolat radost z dárku. Obdarovaný se tak později ale dostane do situace úplně stejné. Takovým patologickým shromažďováním vytváříme bizarní sbírky s vlastními pravidly, podle kterých hodnotíme, které předměty budou tvořit náš osobní prostor. Vybudujeme si dobrý pozorovací smysl a kdykoliv potom procházíme místy, které by mohly být bohaté na takové předměty, zpozorníme, lovíme.

Nejdříve pokukujeme po „galeriích předmětů" značně nesměle. Zpomalíme u kontejnerů a zíráme na hromady odpadků jako do výlohy v Pařížské ulici. Potom přijde touha objevit, co hromada ukrývá. My se se studem ponoříme mezi ony předměty. Přehrabujeme je a se zalíbením prohlížíme. Postupně k nim získáváme citový vztah nebo nám přijde praktické si je uschovat pro případ potřeby.

Dále si vytváříme k nalezenému pokladu takovou vazbu, že se s takovým objevem jen těžko loučíme. Věcí přibývá. Rychlost jakými je dokážeme shromažďovat se zvyšuje. Začneme je uchovávat po kapsách, později odkládáme na policičku a v prostorách pod postelí. Nakonec jsou všude, kde je to jen možné. Rostou jako vtipná kaše dokud nenajdeme správný klíč, jak naši posedlost zastavit. Už nás neobklopují jen v našich domovech, ale dostávají se ven na obdiv všech kolemjdoucích. Vytvoří krustu naší existence. Pokusy se předmětů zbavit většinou končí neúspěšně a domů přicházíme s novými úlovky. Naše okolí si postupně začne neobvyklého množství věcí všímat. Podivují se nad tímto koníčkem. Přihlížejí s nepochopením. Pociťují nejrůznější silné emoce jako stud, strach, znechucení, lítost nebo třeba i vztek, stres, bezmoc či smutek. Dokonce se může stát, že toto chování označí za psychickou poruchu.

Může nás to znepokojovat, nebo můžeme rezignovat. Pronásledující otázku „Co s tím?“ ale nezaženeme. Pokud je pro nás nemožné věc vyhodit nebo darovat, zbývá možnost předměty znovu zpracovat. Dát jim novou funkci. Zužítkovat je. Zbavit se břemene. Vytvoříme si obytnou schránku, která je ochrannou vrstvou a osobním prostorem oddělujícím nás od okolního světa. Je krustou každého hromadiče. Svým vzhledem může tato schránka připomínat hromady kolem kontejnerů, krabice bezdomovců nebo rozmanité stavby ptáků, např. Lemčíka Prostého. Ten svá „loubí“ používá pro účel vábení. Shromažďuje před ním předměty, které rozřazuje podle vzhledu. Při výběru ozdob a jejich uspořádání, které není náhodné, hrají roli obecné preference každého z druhů Lemčíka a dostupnost jednotlivých složek, věcí, materiálů. Ve velké míře je zásadní také „vkus“ každého jedince, stejně jako u člověka. Čím déle ve schránce existujeme, tím je propracovanější. Postupujeme kutilsky na způsob DIY vynálezů. Z rozeznatelných předmětů se stane kompaktní hmota jednotného organismu.

S Lucianou Kvapilovou jsme během cca patnácti hodin vytvořily vlastní bunkr, sestavený z věcí, které byly již na vyhození. Celý semestr, celý rok v některých případech i více let sesbírané poklady studentů scénografie na KALD i našich vlastních, jsme využily pro výstavbu přístřešku, určenému k setkávání studentů, profesorů a návštěvníků klauzurního festivalu Proces. Využily jsme příležitosti festivalu pro testovací verzi. Bylo pro nás důležité dát věcem další, a v některých případech poslední, šanci se předvést v celé své kráse. *Reuse (znovupoužití)* je hlavním tématem této instalace. Při stavbě jsme se držely přirozených pudů

sběratelů a řadily jsme věci podle příbuzných kategorií. Osobně pro mě byla tato práce překvapivě příjemná a zenová. Už jen fakt, že neničím zcela nový nakoupený materiál, ale využívám materiál odpadní, nechtěný, byl uvoňujícím a uspokojivým prožitkem při tvorbě. Lidé, kteří k našemu bunkru zabloudí, mají možnost za poslechu rádia jen tak pobýt, povесelit se s přáteli, ale také třeba i něco vyrobit a do instalace doplnit.

Obr. č.13 Instalace na téma To se ještě bude hodit

6. Závěr

Při psaní bakalářské práce a přípravě bakalářských projektů na stejné téma, se přede mnou otevíraly různé cesty a přicházely různé zdroje fascinace, postupné mapování tématu a objevování kategorií a kategorizací ve vztahu člověka k předmětu. Teoretická práce zmiňuje kategorie, do kterých se dá zařadit člověk, který propadne lásce k věcem někdy až chorobným způsobem. Odkrývá spolky a umělce, kteří se s věcmi a materiály celoživotně setkávají a mají k nim silný vztah. Dále také umělce, kteří ani neví, že jsou za umělce považováni a jejich pouto k tvorbě pramení z čisté potřeby a přesvědčení. V rámci shromažďování materiálů, jak textových tak fyzických, se mi odkrývaly různé možnosti pro praktické projekty v souvislosti s tématem. To představují dva autorské projekty, které jsou zcela odlišné jak v procesu přípravy, tak i v přístupu a v konečném typu prezentace. V projektech promítám příklad člověka sběratele i člověka hromadiče, tedy různé přístupy ke sběru věcí. Celý proces přípravy a zkoušení projektu byl pro mě velkou lekcí plnou nekonečných debat a neustálých změn. Podněty přicházely a odcházely každým dnem, každou hodinou. Velkým tématem je pro mě také hranice mezi projekty divadelními a výtvarnými, což se v pozici scénografa, který přistupuje autorsky ke svým projektům, stává velkým oříškem. Vzhledem k neustálému vývoji průmyslové výroby a konzumní produkci předmětů považuji toto téma za bezedné a neustále aktuální.

Seznam použité literatury

William Gibson, *My Obsession*, v: *Everyday eBay*, New York, 2006, str. 19-20.

MUENSTERBERGER, Werner. *Collecting: An Unruly Passion: Psychological Perspectives*. 1st Harvest ed edition. vyd. San Diego: Mariner Books 320 s

Psychiat. pro Praxi 2009; 10(6): 264–267, Patologické shromažďování - MUDr. Miroslava Khollová

Leckmann JF, Grice DE, Boardman, et al. Symptoms of obsessive-compulsive disorder. *American Journal of Psychiatry* 1994;154; 911-917

Anna Lískovcová , *Zatracení sběrači! O patologickém hromadění věcí*, kapitola z knihy *Mít a být, sběratelství jako kumulace, recyklace a obsese*, Martina Pachmanová, ED. VŠUP, 2008; str. 65

Karel Chromý, *Hromadění věcí a zvířat*, v: *Medical Tribune* 10/2008, str. A115

František Žvábek, *Abeceda netradičního sběratelství*, Praha - Klub sběratelů kuriozit, 2004, str.4.

Ladislav Likler, *Klub sběratelů kuriozit - KSK (1965-1980)*, Praha 1980, str.1.

Martina Pachmanová, *Mít a být. Sběratelství jako kumulace, recyklace a obsese*.

František Žvábek, *Abeceda netradičního sběratelství*, Praha - Klub sběratelů kuriozit, 2004, str.5.

Jan Patočka, *Kacířské eseje o filosofii dějin*, Praha 1090, str.68

Jan Patočka, *Úvod do fenomenologické filozofie*, Praha 1993, str.118

Z anglického originálu „*Passion, or the Wellsprings of Collecting*“, v: Werner Muenstersberger, *Collecting: An Unruly Passion. Psychological Perspectives*; Harcourt Brace & Company, San Diego - New York - London 1994; přeložila Lucie Vidmar

Jean Dubuffet, *L'art Brut préféré aux arts culturels*, předmluva katalogu k výstavě *Art Brut* v galerii Drouin v Paříži, říjen 1949, znovu publikovaná v *Prospectus et tous écrits suivants*, Paříž, Gallimard 1967, díl I., s. 201

Michel Thevoz, 1995, *Dubuffet a sběratelství art brut*, Překlad Šárka Surovcová, 2017

Jean Dubuffet, *Bâtons rompus*, Paříž, Editions de Minuit 1986, op. cit., s. 88 překlad Šárka Surovcová, 2017

Materiály Pavla Konečného, sběratele Art brut

Seznam použitých internetových zdrojů

<http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/566/3693/Kreckovani-hromadeni-veci-jako-zavislost>

<http://www.artplus.cz/cs/aukcni-zpravodajstvi/1/zazraky-lze-sbirat>

<https://www.agosto-foundation.org/cs/upsych316a-overview>

<http://sberatel-ksk.cz>(Seznam sbíraných předmětů v kategorii Různé obory.)

<http://sberatel-ksk.cz> (Skupina sběratelů papírových ubrousků).

<http://www.sberatel-ksk.cz/clanek-zprava-o-burze-cajovych-obalu-2006060002>

<http://www.dobryden.cz/>

Zdroje obrazových příloh

<https://www.csfd.cz/film/8796-spiklenci-slasti/prehled/>

<http://jeannebucherjaeger.com/artist/dubuffet-jean/>

<https://www.francescogalliphoto.it/luigi-lineri-e-le-pietre-delladige/>

<https://medium.com/@roy.smitty/no-stone-left-untuned-11464485bb08>

<https://outsider-environments.blogspot.cz/2013/03/frantiska-blechova-pohadkova.html>

<http://www.regionvysocina.cz/zpravodajstvi/biskupicke-safari/>

[http://spacesarchives.org/explore/collection/environment/frantiska-blechova-/
fotografie z rekonstrukce](http://spacesarchives.org/explore/collection/environment/frantiska-blechova-/)

http://www.artbrut.cz/index.php?manufacturers_id=542&sort=2a&page=4

<https://outsider-environments.blogspot.cz/2014/04/karel-forman-collage-decorated-interior.html>

<https://cz.pinterest.com/pin/361906520032424957/?autologin=true>

A dále soukromé materiály sběratele Pavla Konečného a vlastní zdroje.